

Oikeusministeriö
Demokratia- ja julkisoikeusosasto
oikeusministerio@om.fi

Kuurojen Liitto Ry 6.10.2020

LAUSUNTO VIITTOMAKIELILAIN ARVIOINTIA VARTEN

Viittomakielilaki (359/2015) tuli voimaan 1.5.2015. Viittomakielilain arviointi on käynnistynyt oikeusministeriössä 2020 Marinin hallitusohjelman 2019 toimeksiannon mukaisesti. Arvioinnin yhteydessä on syytä ottaa esille myös muutamia huomioita hallituksen esityksestä viittomakielilaiksi (HE 294/2014 vp). Lausuntomme koskee sekä suomalaista että suomenruotsalaista viittomakieltä.

Viittomakieli on poliittisesti ja yhteiskunnallisesti neutraali aihe, joka sinänsä nauttii laajaa hyväksyttävyyttä. Viittomakielisten osallisuus heitä itseään koskevassa päätöksenteossa ei kuitenkaan ole merkittävästi lisääntynyt viittomakielilain perusteella, vaan ennemminkin YK:n vammaissopimuksen toimeenpanoon linkittyen. Viittomakieleen liittyvät kehittämislinjaukset ovat edenneet oikeusministeriössä, mutta muilla hallinnonaloilla kehittämistoimet ovat jääneet yksittäisiksi selvityshankkeiksi, joiden toimenpideehdotukset eivät ole kantaneet yli hallituskausien. Valtionhallinnossa on hyvin vähän, jos lainkaan, syvällisempää osaamista viittomakieliasioihin liittyen, mikä asettaa viittomakielet heikompaan asemaan moniin muihin kieliin nähden. Suuri osa viranomaisille annetusta neuvonnasta toteutuu osana Kuurojen Liiton tekemää työtä.

Viittomakielelle annetaan valitettavan usein vain välinearvo, jolloin se nähdään kapeasti ratkaisuna kuuroudesta syntyvän haitan lieventämiseen. Tätä heijastelee myös meidän lainsäädäntömme, sillä suurin osa viittomakieltä käyttävien palveluista tarjotuu edelleen vain vammaisuuden perusteella. Viittomakielilain edistämismääräys ei ole vaikuttanut toivotulla tavalla aineellisten oikeuksien parantamiseen.

Etenkin suomenruotsalaisen viittomakielen käyttäjien tilanne on edelleen äärimmäisen tukala. Suomenruotsalaisen viittomakielen uhanalaisuus on tunnistettu, ja elvyttämistoimiin (mm. tulkkien täydennyskoulutushanke) on myönnetty rahaa vuosittain, mutta koska tarve on pysyvä, asianmukaisempaa olisi huolehtia elvyttämisestä ja ylläpidosta pysyvän rakenteen ja rahoituksen avulla. Erityisesti suomenruotsalaisen viittomakielen täydennyskoulutuksen käyneiden tulkkien sijoittumista viittomakielen käyttäjien käyt-

töön hankaloittavat tulkkauspalvelun järjestäjän eli Kelan kilpailutuskriteerit ja ohjeistukset, joissa esimerkiksi viittomakielille ei ole annettu kielen asemaa, vaan niitä nimitetään kommunikaatiokeinoiksi (vrt. Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta (133/2010) 5 § ja 10 § 2 mom.). Tulkkauspalvelun saatavuuden ongemat vaikeuttavat entisestään heikkoa ja turvatonta asemaa, jossa viittomakielinen vähemmistö vähemmistössä eli suomenruotsalaisen viittomakielen käyttäjät elävät.

YK:n vammaissopimus on ensimmäinen kansainvälinen sopimus, joka tunnistaa ja tunnustaa viitotut kielet täysimääräisesti kielinä ja kehottaa sopimusvaltioita edistämään sen käyttöä. Kielet ovat osa ihmiskunnan monimuotoisuutta ja niille on suotava itseisarvo *kielinä*.

Suppea yleislaki sääntelyn keinona

Viittomakielilaki on suppea yleislaki, jolla pyritään tukemaan viittomakieltä käyttävää kieli- ja kulttuuriryhmää PL 17 §:n 3 momentissa ja 22 §:ssä annettujen turvaamisvelvoitteiden mukaisesti. Viittomakielilain 3 §:n 1 momentissa viranomaisille annetaan velvoite edistää viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään ja saada tietoa viittomakielellä. Aineellisista oikeuksista säädetään edelleen erityislainsäädännössä.

Viittomakielilain keskeisin – ja yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunnossaan 17.9.2020 esittämän tulkinnan mukaan ainoa – sisältösäännös on 3 §:ssä asetettu viranomaisen *edistämisvelvoite*. Tällaisen sääntelykeinon valinta on johdonmukainen perustuslain 17 § 3 momentissa esitetyn *turvaamisvelvoitteen* kanssa. Perustuslaki itsessään ei sisällä tässä kohden tehosteita sille, miten kyseistä säännöstä tulisi toteuttaa, mutta valitettavasti kuluneiden viiden vuoden aikana Kuurojen Liitto ry ei ole havainnut moniakaan merkkejä siitä, että viranomaiset olisivat aktiivisesti ryhtyneet tätä viittomakielilain toimintavelvoitetta toteuttamaan. Kritiikkimme ei kohdistu oikeusministeriön toimintaan.

Edistämisvelvoitteeseen sisältyy ajatus toimista, joilla viranomaiset ryhtyisivät korjaamaan lainsäädäntöä ja sen implementointia sellaiseksi, että viittomakielisten kielelliset oikeudet toteutuisivat aiempaa paremmin. Kuurojen Liitolle on edelleen epäselvää, vallittiinko suppea yleislaki sääntelykeinoksi samalla hallituskaudella voimakkaasti esiin nousseesta sääntelyn sujuvoittamisen trendin vuoksi – jolle toki on omat perustelunsa, mutta ei ehkä niinkään perusoikeuksien toteuttamisen yhteydessä. Katsomme, että kielilainsäädäntöämme tulisi kehittää niin, että vähintäänkin PL 17 §:n 3 momentissa mainitut kieli- ja kulttuuriryhmät olisivat keskenään yhdenvertaisessa asemassa kunkin taustatekijät ja erityiset olosuhteet huomioiden.

Viittomakielisten oikeuksia tarkasteltaessa tulisi huomioida vammaisuuden kytkös siihen, miten viittomakielisten yhteisöä on tarkasteltu mm. viranomaisten, palvelujen tarjoajien ja lainsäätäjien toimesta. Heitä on historian saatossa pääasiassa pidetty ryhmänä, jonka puutteita/vikoja tulisi korjata ja tämä sama tarkastelutapa on edelleen taustalla mukana, vaikka vammaisuusajattelu onkin muuttunut etenkin YK:n vammaisopimuksen vammaisuutta koskevien näkökulmien myötä.

Samaan aikaan on tiedostettava se, että lähtökohtaisesti yhteisö ja sen jäsenet eivät näe itseään vammaisryhmänä, vaan heidän identiteettinsä on rakentunut pääasiassa kuurojen kulttuurin ja kielen elementeistä, jotka ovat perusta heidän identiteetilleen ja sille, että he ovat voineet samaistua toisiinsa viittomakielen käyttäjinä. Samaa voisi sanoa ilmeisesti myös saamelaisista vammaisista henkilöistä, joille kieli- ja kulttuurikysymykset ovat hyvin tärkeitä identiteetin aineksia ja joille myös käsitykset vammaisuudesta ovat aiheuttaneet erilaisia ongelmia. Tässä yhteydessä onkin tuotava esille YK:n vammaisopimuksen artikla 30:n kohta 4:4 : "Vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa oikeus erityisen kulttuuri- ja kieli-identiteettinsä, kuten viittomakielten ja kuurojen kulttuurin, tunnustamiseen ja tukeen." Tämä selkiyttäne viittomakielen ja vammaisuuden suhdetta, ja artikla tulisi huomioida viittomakielilain uudistamisen yhteydessä.

Viittomakielilain tapauksessa edistämisvelvoite ei kuitenkaan ole osoittautunut parhaaksi tavaksi patistaa eri hallinnonaloja kehittämään viittomakielisten kielellisten oikeuksien toteutumista. Viittomakielilain 4 §:ään koottu luettelo voimassaolevasta lainsäädännöstä on säilynyt lakitekniisiä muutoksia lukuun ottamatta muuttamattomana, mikä tarkoittanee, että edistämisvelvoite on ymmärretty suosituksenomaiseksi. HE viittomakielilaiksi (294/2014 vp) esitetyt perustelut ja vaikutusarvioinnit on sivuutettu lähes järjestelmällisesti, vaikka niiden toteuttaminen ei aiheuta merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Asiasta tekee merkillepantavan myös se, että esitykset ovat pääosin samoja kuin Oikeusministeriön työryhmäesitykset jo v. 1996.

Viittomakielinen yhteisö ja sitä edustava Kuurojen Liitto kohtaavat päivittäin tilanteita, joissa huomataan yksilön arkielämän ongelman johtuvan pääasiassa siitä, että viranomainen ei tiedä, mitä hänen pitäisi tehdä kohdatessaan viittomakielisen henkilön palvelutarpeen tai -vaatimuksen. Viittomakielilakia ei tunneta eikä vammaispalvelulaki liioin tuo neuvoja kysymyksiin. Viittomakielisen henkilön palvelutarpeen kielellis-kulttuurista aspektia ei valitettavasti ymmärretä riittävän hyvin. Viranomaisille tulisikin osana esimerkiksi täydennyskoulutusohjelmia tarjota tietoa viittomakielisen yhteisöstä, sen perusluonteesta (kieli ja kulttuurinäkökulma), identiteetistä, historiasta ja kulttuurista.

Onko niin, että viittomakielilaissa edistämisvelvoitteen kaltainen sääntelyn keventämiseen pyrkivä keino ei voikaan toimia, jos viranomainen kokee tavanomaisen oikeuksien punninnan valintatilanteena, jossa on mahdollista valita vain yksi tulokulma ongelmaan:

vammaisuus tai kielelliset oikeudet? Usein ajatellaan, että etenkin viittomakielisen kuuron kohdalla kyse on joko vammaisuudesta tai vähemmistökielestä, vaikka ilmiössä on keskeistä ymmärtää vamman ja kielen *rinnakkaisuus* ja tapa täydentää toinen toistaan. Viittomakielisten kuurojen kuuleville lapsille tämä sidos muodostuu perheen käyttämän kielen kautta, jolloin kokemus viittomakielestä äidinkielenä voi olla yhtä vahva kuin kuurolla henkilöllä.

Tämä kahden em. ilmiön yhteenkietoutuneisuus on samalla moniperusteisen syrjinnän kasvualustaa. Kielen ja vamman tasapainoisen suhteen huomioimista varten pitäisi siis luoda velvoittavat säännökset ja vieläpä niin, että viranomainen ei kokisi sääntelyn noudattamisesta aiheutuvan itselleen ylimääräistä työtä eikä myöskään liikaa kustannuksia. Tällä hetkellä viranomaisella kuluu sekä aikaa että rahaa hukkaan, kun ensin varmistetaan velvoittavuus (onko meidän pakko) ja sen jälkeen valitaan toimenpide, joka ei välttämättä ole sopivin. Valitettavan usein kuvitellaan viittomakielen tulkkauksen turvaavan samat oikeudet kuin omalla kielellä tarjottu palvelu. Viittomakielen tulkkaus tulisi nähdä esteettömyyttä ja saavutettavuutta lisäävänä kohtuullisena mukautuksena, mutta tosiasiallisesti kielellinen saavutettavuus toteutuu vasta, kun palvelu annetaan suoraan viittomakielellä.

Kansallisen lainsäädännön soveltamisessa esteenä viittomakieltä käyttävien oikeuksien toteutumiselle yksilötasolla on ollut julkisiin hankintoihin liittyvä lainsäädäntö. Jopa vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelua koskevan lain (133/2010) osalta kielelliset oikeudet on ajoittain sivuutettu tällä perusteella. Tilanne on erityisen vakava siksi, että viittomakielisiä palveluja on tarjolla erittäin vähän, ja tulkkauksen järjestämisestä on muodostunut käytäntö, jolla ”turvataan” kielellisiä oikeuksia huomioimatta sitä, että tulkkauksessa tuotetun kielen laatu ei ole samantasoista kuin suoraan viittomakielellä annetun palvelun laatu. – Esimerkki: perusopetuksessa kuulovammaisella lapsella on oikeus viittomakielellä annettuun opetukseen. Jos tällaista opettajaa ei löydy, päädytään viittomakielen tulkkauksen sijaan halvempaan ratkaisuun eli ryhmäkohtaiseen avustajaan. Tämä estää lapselta mahdollisuuden saada opetusta täysimääräisesti, jolloin ei myöskään päästä oikeudenmukaisella ja/tai luotettavalla tavalla arvioimaan hänen mahdollista oppimisen tuen tarvettaan. Kun opetus ei ole kielellisesti saavutettavaa, lapsen oikeus oppimiseen ei toteudu.

Toisin sanoen tulkkaus ei korvaa omakielisiä palveluja, vaan on vain täydentävä palvelu. Tämä on erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden osalta erittäin vakava kysymys (esim. mielenterveyspotilaat, muistisairaat, kuulonäkövammaiset, maahanmuuttajat).

Tietoisuus viittomakielisten oikeuksista

Viranomaisten tavat edistää viittomakielisten tiedonsaantia tai viittomakielen käyttömahdollisuuksia palveluissa vaihtelevat kuntakohtaisesti paljon. Viittomakielisillä ja heidän parissaan työskentelevillä on yhteinen käsitys siitä, ettei viittomakieltä käyttävien oikeuksia yksilöinä mainita selkeästi missään, vaikka niitä on viittomakielilain 4 §:ään koottu. Suurin osa viittomakielellä annettavista tai viittomakielelle tulkattavista palveluista määräytyy edelleen vammaisuuden perusteella ja silti käytetyt käsitteet ovat sekavia tai liian yleisluontoisia (esim. ”kieli ja kulttuuri tulee huomioida”).

Viittomakielilain implementoinnin tulisi kuulua esimerkiksi kuntien eritasoisia viranomaistehtäviä hoitavien henkilöiden lisäksi myös lainvalmistelijoille eri ministeriöissä. Kuurojen Liitto ry:n kokemusten mukaan tieto viittomakielilaista on valitettavasti jäänyt valtionhallinnossa sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti heikoksi, ja tähän seikkaan myös perustuslakivaliokunta on tänä syksynäkin kiinnittänyt huomiota hallituksen vuosikertomusta käsitellessään (PeVL 27/2020 vp).

Myös vuorovaikutus sääntelyn kohderyhmän kanssa kuuluu hyvään implementointiin. Tässä tapauksessa vuorovaikutuksen ylläpitämistä koko kieliyhteisön kanssa hankaloittaa osin se, että monilla vanhempien ikäluokkien viittomakielisillä toiminnallinen lukutaito on heikko. Se johtuu kuurojenopetuksen ns. oralistisesta vaiheesta eli siitä, että opetusta ei vuosikymmeniin annettu viittomakielellä, vaan puhuen. Heille minkä tahansa lain tai hallituksen esityksen lukeminen on haastavaa.

Laki on käännetty molemmille kansallisille viittomakielille, mutta HE:tä tai sen tiivistelmää ei, joten ryhmään kuuluvien on vaikea hahmottaa kollektiivista oikeutta koskevaa kokonaisuutta. Oikeusministeriö ja Kuurojen Liitto ovat esitelleet lakia kieliyhteisölle viittomakielellä useissa tilaisuuksissa, mutta yleisin palaute on esitetty kysymyksen muodossa: ”Mutta mitä minä siitä saan..?” Siihen vastaus ”no, tässähän on kyseessä ns. suppea yleislaki” on huono vastaus, sillä lain lyhyt ja ytimekäs nimi lupaa parempaa.

Viittomakielisen yhteisön jäsenet ovat olleet erittäin pettyneitä, ettei viittomakielilaki tee todeksi heille niitä kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia, jotka he tulkitsevat saaneensa perusoikeusuudistuksessa v. 1995 (ks. myös edistämisvelvoitteesta edellä). Omaan kielen koetaan ulkopuolelta kohdistuvan niin paljon aliarvostusta ja syrjintää, että toive ja tarve oman kielen tosiasialliselle tunnustamiselle on valtaisa. Asiayhteyteen kuuluu kiistatta myös vammaisuuden perusteella koettu syrjintä, joka näyttäytyy välittömästi siirryttäessä oman yhteisön ulkopuolelle kouluun, opiskelemaan ja työhön. – Toisaalta lähes ainoa positiivinen palaute viittomakielilakiin liittyen koskee sitä, että viittomakielen käyttöä nimenomaisesti *ei* kytketä kuuloon, vaan viittomakieltä käyttäviä voivat olla myös kuulevat henkilöt!

Kipeimmin viranomaisten tietoisuuden puute näkyy edelleen sosiaali- ja terveydenhuollon alalla: viittomakieltä käyttävissä lapsiperheissä sekä mielenterveys- ja vanhuspalveluissa, joista seuraavassa tarkemmin.

Lapsen oikeus kieleen

Kielen ja vammaan rinnakkaisuuden kannalta olennainen kysymys on lapsen oikeus kieleen, sillä suurin osa kuuroista lapsista syntyy normaalikuuloisille vanhemmille, jotka eivät osaa viittoa. Viittomakielet ovat ainoita kieliä maailmassa, jotka eivät automaattisesti siirry vanhemmalta lapselle.

Viittomakieltä käyttävät lapsiperheet jakautuvat kahteen pääluokkaan, joissa huolenaiheet ovat omanlaisiaan:

- viittomakielisten vanhempien huoli sekä kuurojen että kuulevien lasten kaksikielisyden kehityksestä, varhaiskasvatuksesta ja koulunkäynnistä jne.
- kuulevien vanhempien huolena puolestaan on, että heille on syntynyt yllättäen kuuro lapsi, jolloin he tarvitsevat monipuolista tietoa erilaisista kuntoutuksen mahdollisuuksista ja viittomakielen opetusta voidakseen kommunikoida lapsensa kanssa mahdollisimman varhain myös tilanteissa, joissa kuulon apuvälineitä ei syystä tai toisesta voi käyttää.

Vammaispalvelulain muutos mahdollistaisi tämän tilanteen korjaamisen eivätkä taloudelliset vaikutukset edes olisi suuria, koska ikäluokat ovat pieniä (enintään 50–60 lasta vuodessa). Asia on viittomakielilain esitöissä perusteltu seikkaperäisesti ja myös perustuslakivaliokunta on siihen kiinnittänyt huomiota. Tätä yksittäistä pientä muutosta ei vammaispalvelulakiin ole kuitenkaan haluttu tehdä sote-uudistuksesta erillisenä. Lapsen jättäminen ilman äidinkieltä tai puutteellisen kielenkehityksen varaan on kuitenkin vakava ihmisoikeuden loukkaus, jolla on pitkäaikaiset vaikutukset muun muassa yksilön emotionaaliseen, sosiaaliseen, kognitiiviseen sekä älylliseen kehitykseen. Kuurojen Liiton asiakasneuvontaan kertyneen tiedon valossa kielenkehitykseen jääneiden aukkojen korjaaminen vaatisi erityisen raskaita tukitoimia eikä kaikkia osa-alueita pysty korjaamaan kattavasti jälkikäteen. Erityisesti ruotsinkielisten perheiden kohdalla ratkaisut ovat usein olleet epäasiallisia, sillä heillä ei ole aina ollut mahdollisuutta valita suomenruotsalaista viittomakieltä. Tästä on seurannut, että perheet ovat joutuneet käyttämään suomea, ruotsia ja suomalaista viittomakieltä epäjohdonmukaisesti, mikä on vaikeuttanut lapsen koulunkäyntiä ruotsinkielisessä opetuksessa.

HE:n lapsen oikeutta kieleen koskeva alaluku – sinänsä tekstistä hyvin erottuva – on sijoitettu nykytilan arvioinnissa viimeiseksi, vaikka *kielen saaminen* on itse asiassa edellytys muiden oikeuksien toteutumiselle ja siksi se olisi syytä sijoittaa HE:ssä aikaisemmaksi.

Muut haavoittuvat ryhmät viittomakielisessä yhteisössä

Viittomakielisessä yhteisössä, kuten muissakin yhteisössä, on henkilöitä, jotka ovat muita yhteisön jäseniä heikommassa asemassa useimmiten ilman omaa syytään. Tällaisia ryhmiä voivat esimerkiksi mielenterveysongelmaiset, muistisairaat, kuulonäkövammaiset tai maahanmuuttajat. Heille ei kuitenkaan ole kattavasti tarjolla viittomakielisiä palveluja. Viittomakielen tulkkauksessa tarvittaisiin erityisjärjestelyjä, sillä on erittäin yleistä, että näiden henkilöiden yksilölliset tarpeet ovat vaativampia kuin muiden. Heidän tarvitsemansa viittomakielen tulkkaus vaatisi syvällistä kieli- ja kulttuuriosaamista, jota useimmilla nelivuotisen tulkkipäätöksen suorittaneilla ei ole.

Tasapaino viittomakielellä tarjottavien palvelujen kehittämisen ja tulkattuina tarjottavien palveluiden osalta on saavutettavissa, kun viittomakielinen yhteisö otetaan mukaan päätöksentekoon jo suunnitteluvaiheessa esimerkiksi tulevaisuuden maakunnissa ja niiden yhteistyöalueilla sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhteydessä. Kyseiset palvelut ovat erittäin keskeisiä jokaisen viittomakielellä käyttävän arjessa, mutta niillä on yhdyspintoja myös muihin palvelukokonaisuuksiin, kuten varhaiskasvatukseen, perusopetukseen ja oppilashuoltoon. Erityisesti eri hallinnonalojen järjestämän tulkkauspalvelun kokonaisarviointia on kiirehdittävä osana viittomakielisten kieliolojen parantamista.

Tiedonsaannin edistäminen

Joissakin kunnissa tiedonsaantia on lisätty, mutta se on saatettu tehdä hallintolähtöisesti, kunnassa asuvia viittomakielisiä kuulematta. Tieto viittomakielisistä verkkotiedoista ei myöskään tavoita niitä kuntalaisia, joiden digitaaliset taidot ovat heikkoja tai jotka eivät tule kotikuntansa verkkosivuille käyneeksi, koska ”ei siellä ennenkään ole mitään viitottu” – tai vaikka käyvätkin, tiedotteet eivät koske heidän tarvitsemaansa palveluja, vaan esimerkiksi kunnan hallintoa. Kuurojen Liitto ry:llä ei ole resursseja seurata kaikkien kuntien viestintää, joten liittokaan ei voi aina levittää tietoa hyvistä ratkaisuista.

Valtioneuvoston kanslia on huomionut viittomakielten käytön viestintälinjauksissaan, tosin vasta koronapandemia käynnisti tiedottamisen toden teolla. Viittomakieliset ovat olleet erittäin tyytyväisiä siihen, että YLE on välittänyt viittomakielen tulkkauksen läheijänsä sekä television että verkon välityksellä. Myös viittomakielen tulkkauksen sisällyttäminen YLE:n ajankohtaisohjelmiin on saanut kiitosta.

Sen sijaan suomenruotsalaisen viittomakielen puuttuminen ajantasaisen kriisiviestinnän valikosta on ollut vakava puute. Tiedotteiden tai tiivistelmien kääntämisessä suomenruotsalaiselle viittomakielelle on luonnollisesti ollut 2–5 arkipäivän viive, mikä vaarantaa

ajantasaisen tiedon saannin tilanteessa, jossa ohjeet muuttuneet jopa parin päivän välein. Käännösvideot on tallennettu nähtäville paikkaan, jota on vaikea löytää ilman *suomen* kielen taitoa. Tilannetta ei ole helpottanut ruotsinkielisen kirjoitetun viestinnän seuraaminen, koska se on ollut vaikeaselkoista viranomaiskieltä ja sitä on ollut tarjolla hieman viiveellä ja vähemmän kuin suomenkielistä tietoa.

Viittomakieliset seuraavat myös kansainvälistä uutisointia aiheesta ja osallistuisivat mielellään viranomaisten tiedonvälityksen kehittämiseen. Esimerkiksi sairaanhoitopiirien ja kaupunkien omat ajankohtaistiedotteet eivät aina ole olleet viittomakieltä käyttäville saavutettavia. Osa käännettäviksi tai tulkatuiksi valikoiduista tiedotteista on ollut vähemmän informatiivisia terveyden ja turvallisuuden kannalta, kuten esimerkiksi kaupunginjohtajien tervehdykset.

Muut huomiot koskien viittomakielilakia

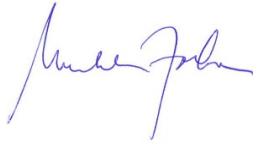
Tätä kieli- ja kulttuuriryhmää tarkasteltaessa on samanaikaisesti huomioitava ryhmään kuuluvien kuurojen oikeudet vammaisina henkilöinä, sillä viittomakielilain voimaantulon jälkeen Suomi on ratifioinut YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 26–27/2016). Heidän lapsistaan osa on kuitenkin normaalikuuloisia, äidinkieltään viittomakielisiä. Asian moniulotteisuuden hahmottaminen voi olla vaikeaa, ja erityisesti kielen ja vamman omintakeista rinnakkaisuutta koskevan tiedon hajauttaminen HE:n eri osiin ei välttämättä ole lukijaa palveleva ratkaisu. Tähän tulee jatkossa kiinnittää huomiota.

Vammaissopimus ratifioitiin vuosi viittomakielilain voimaantulon jälkeen ja sen velvoitteet tulisi tuoda kansallisessa lainsäädännössä näkyviin. Selvyiden vuoksi ja viranomaisten tietoisuuden lisäämiseksi on tarpeen nostaa aineellisessa lainsäädännössä vähintäänkin viittomakielilain 4 §:ssä mainituissa säädöksissä pykälätasolla esiin YK:n vammaissopimus. Perustuslakivaliokunnan mukaan myös kansainvälisen sopimuksen asiasältöistä voimaansaattamistapaa käytettäessä tulee laista käydä ilmi sen luonne tietyn kansainvälisen velvoitteen voimaansaattamislakina (PeVL 61/2991 vp). Tämä toteutetaan pääsääntöisesti ottamalla asiasta nimenomainen maininta johonkin lain pykälään (ks. Valtiosopimusopas).

Kuurojen Liitto ry pitää edelleen kannatettavampana viittomakielilain valmistelun alkuvaiheessa esillä ollutta rakennetta, jossa omiin pykäliinsä oli koottu yksilön oikeudet ja viranomaisen velvollisuudet. Viittomakieltä käyttävien kokemuksen mukaan heille usein esitetty toteamus, että *”nykyinenkään laki ei estä järjestämästä palvelua A”*, on käytännössä tarkoittanut viittomakieltä käyttäville vuosienkin mittaisia prosesseja, joiden tulos on ollut kuitenkin se, että palvelua ei saa.

Nimenomaista sääntelyä tarvitaan etenkin selvyiden vuoksi, sillä usein viittomakieltä käyttävän kielellistä oikeutta ei ole erityislainsäädännön tasolla kirjattu auki riittävän vahvasti. Tästä syystä viittomakielisen henkilön osalta mm. sanan- ja ilmaisunvapaus, tiedonsaantioikeudet sekä sivistykselliset että sosiaaliset oikeudet sivuutetaan helposti. Nimenomaisen sääntelyn tärkeänä elementtinä mainitsemme vielä oikeussuojakeinot, jotka tulisi jatkossa osoittaa selkeästi. Tällä lisättäisiin viittomakieltä käyttävien tietoisuutta kielellisistä oikeuksistaan ja korostettaisiin kielellisten oikeuksien merkitystä viiranomaisille.

Helsingissä 6.10.2020

Markku Jokinen
toiminnanjohtaja